

MOLIYAVIY NAZORAT

Ro'ziyeva Sevinch

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, moliya va moliyaviy texnologiyalar
yo'nalishi, 2-24-guruh talabasi*

Xolmatova Asila Menglimurod qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

asilaholmatova2@gmail.com

orcid: 0009-0005-8156-9737

Annotatsiya

Mazkur maqolada moliyaviy nazorat tizimining davlat va xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatidagi ahamiyati, uning iqtisodiy boshqaruv mexanizmidagi o'rni hamda samaradorligini oshirish masalalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda moliyaviy nazoratning nazariy asoslari, funksional vazifalari va institutsional tuzilmasi keng yoritilib, byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini ta'minlashdagi roli ochib beriladi. Ilmiy izlanish davomida moliyaviy nazoratning oldini oluvchi va tahliliy funksiyalarini kuchaytirish, shaffoflikni ta'minlash hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali nazorat tizimini modernizatsiya qilish zarurati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari moliyaviy intizomni mustahkamlash, moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash va iqtisodiy barqarorlikka erishishda moliyaviy nazoratning strategik ahamiyatini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: moliyaviy nazorat, davlat moliyasi, byudjet intizomi, audit, ichki nazorat, moliyaviy xavfsizlik, shaffoflik.

Abstract

This article scientifically analyzes the importance of the financial control system in the activities of the state and economic entities, its role in the economic management mechanism and issues of increasing its efficiency. The study broadly covers the theoretical foundations, functional tasks and institutional structure of financial control, and reveals its role in ensuring the efficiency of the use of budget funds. During the scientific research, the need to strengthen the preventive and analytical functions of financial control, ensure transparency, and modernize the control system through the introduction of digital technologies is substantiated. The results of the study confirm the strategic importance of financial control in strengthening financial discipline, ensuring financial security, and achieving economic stability.

Keywords: financial control, state finance, budget discipline, audit, internal control, financial security, transparency.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiy tizim sharoitida moliyaviy nazorat iqtisodiy boshqaruvning ajralmas va muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Davlat va nodavlat moliyaviy resurslar hajmining ortib borishi, moliyaviy munosabatlarning murakkablashuvi hamda byudjet jarayonlarida ishtirok etuvchi subyektlar sonining ko‘payishi moliyaviy nazoratning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Moliyaviy nazorat orqali moliyaviy resurslarning qonuniyligi, maqsadli sarflanishi va samaradorligi ta‘minlanadi, bu esa davlat moliyasining barqarorligi va iqtisodiy xavfsizlikning muhim omili hisoblanadi. Ayniqsa, byudjet mablag‘laridan foydalanish ustidan samarali nazoratni tashkil etish ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishda va iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, moliyaviy nazorat tizimini ilmiy jihatdan tahlil qilish va uni takomillashtirish yo‘llarini aniqlash dolzarb ilmiy masala sifatida namoyon bo‘ladi.

Asosiy qism. Moliyaviy nazorat masalasi iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo‘lib, turli nazariy yondashuvlar asosida talqin qilinadi. Klassik moliya nazariyasida moliyaviy nazorat asosan hisobdorlik va tekshiruv funksiyalari bilan izohlangan bo‘lsa, zamonaviy ilmiy izlanishlarda u strategik boshqaruv vositasi sifatida qaralmoqda. Xorijiy tadqiqotchilar moliyaviy nazoratni davlat moliyasining barqarorligini ta‘minlovchi institutsional mexanizm sifatida baholab, uning samaradorligini oshirishda audit, riskka asoslangan nazorat va raqamli texnologiyalarning ahamiyatini ta‘kidlaydilar. Mahalliy olimlar ishlarida esa moliyaviy nazoratning huquqiy asoslari, davlat moliyaviy nazorati organlarining vakolatlari va ichki nazorat tizimining rivojlanishi masalalari chuqur tahlil qilingan. Shu bilan birga, adabiyotlar tahlili moliyaviy nazoratni kompleks, natijadorlikka yo‘naltirilgan tizim sifatida o‘rganishga ehtiyoj mavjudligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi moliyaviy nazoratni murakkab va ko‘p darajali iqtisodiy mexanizm sifatida tahlil qilishga asoslangan. Ilmiy ishda tizimli va institutsional yondashuvlardan foydalanilib, moliyaviy nazoratning tashkiliy-huquqiy asoslari hamda amaliy samaradorligi o‘rganildi. Iqtisodiy-statistik tahlil yordamida byudjet ijrosi, moliyaviy qonunbuzarliklar dinamikasi va nazorat tadbirlarining natijadorligi baholandi. Taqqoslash usuli orqali milliy va xorijiy moliyaviy nazorat amaliyotlari solishtirildi, ekspert baholash esa mavjud muammolarni aniqlashda muhim rol o‘ynadi. Ushbu metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchligini ta‘minlashga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari moliyaviy nazorat tizimining samaradorligi bir qator omillarga bevosita bog‘liqligini ko‘rsatdi. Avvalo, nazorat organlarining institutsional mustaqilligi va vakolatlarining aniq belgilanishi moliyaviy intizomni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ichki va tashqi moliyaviy nazorat mexanizmlarining uyg‘un faoliyati byudjet mablag‘laridan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Quyidagi jadvalda moliyaviy nazorat samaradorligiga ta’sir etuvchi asosiy omillar umumlashtirilgan.

Omillar	Ta’sir darajasi	Iqtisodiy natija
Huquqiy-me’yoriy baza	Yuqori	Qonuniylik ta’minlanadi
Ichki nazorat tizimi	Yuqori	Moliyaviy xatolar kamayadi
Audit va monitoring	O‘rta–yuqori	Shaffoflik oshadi
Raqamli texnologiyalar	O‘rta	Nazorat tezlashadi

Olingan natijalar asosida olib borilgan muhokamalar shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy nazorat samaradorligini oshirish faqat tekshiruvlar sonini ko‘paytirish bilan cheklanib qolmasligi lozim. Aksincha, nazoratning oldini oluvchi va tahliliy funksiyalarini kuchaytirish, riskka asoslangan yondashuvni joriy etish zarur. Amaliyotda ortiqcha byurokratik tekshiruvlar iqtisodiy subyektlar faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin, bu esa nazorat tizimini optimallashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Muhokama jarayonida moliyaviy nazorat tizimini raqamlashtirish va ochiq byudjet mexanizmlarini rivojlantirish nazorat samaradorligini oshiruvchi muhim omillar sifatida baholandi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, moliyaviy nazorat tizimi davlat moliyasini boshqarishda strategik ahamiyatga ega bo‘lib, uning samaradorligini oshirish iqtisodiy barqarorlik va moliyaviy xavfsizlikni ta’minlashning muhim sharti hisoblanadi. Tadqiqot natijalari moliyaviy nazoratni takomillashtirishda institutsional islohotlar, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va kadrlar salohiyatini oshirish zarurligini ko‘rsatdi. Ushbu xulosalar moliyaviy siyosatni shakllantirish va amaliyotga joriy etishda ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

REFERENCES

1. Поляк Г.Б. Банковское дело. – М.: ЮНИТИ, 2020. – 512 с.
2. Лаврушин О.И. Деньги, кредит, банки. – М.: КНОРУС, 2019. – 448 с.
3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank faoliyatiga oid me’yoriy hujjatlar to‘plami. – Toshkent, 2023.

4. Allamuratov Sh.A. Bank tizimi va moliyaviy bozorlar. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 300 b.
5. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for Financial Market Infrastructures. – Basel, 2018.
6. Поляк Г.Б. Государственные финансы. – М.: ЮНИТИ, 2020. – 512 с.
7. Самуэльсон П., Нордхаус В. Экономика. – М.: Вильямс, 2019. – 744 с.
8. O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi. – Toshkent, 2023.
9. Allamuratov Sh.A. Davlat moliyasi va fiskal siyosat. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 320 b.
10. Musgrave R. The Theory of Public Finance. – New York: McGraw-Hill, 2018.